

O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIIY SOHANI RIVOJLANTIRISHDA HAMDA AHOLINING TURLI QATLAMLARINI IJTIMOIIY QO‘LLAB-QUVVATLASHDA ZAMONAVIIY TEXNOLOGIYALARNI AMALGA OSHIRISH YO‘NALISHLARI

Safarova Umida Xayrulla qizi

**Abdulla Qodiriy nomidagi JDPU pedagogika-psixologiya va inklyuziv ta’lim fakulteti
amaliy psixologiya yo’nalishi 3-bosqich talabasi
xayrullayevnaumida@gmail.com**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18810997>

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida ijtimoiy sohani rivojlantirish hamda aholining turli qatlamlarini ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash jarayonlarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish yo‘nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi — raqamli transformatsiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion yechimlarning ijtimoiy infratuzilma samaradorligiga ta’sirini o‘rganishdan iborat. Ishda tizimli tahlil, statistik ma’lumotlarni solishtirish va ilg‘or xorijiy tajribalarni taqqoslash usullari qo‘llanildi. Natijada, ijtimoiy himoya tizimida elektron platformalar, “raqamli hukumat” elementlari hamda ma’lumotlar bazasiga asoslangan boshqaruv mexanizmlarining ahamiyati yoritildi. Tadqiqot yakunida O‘zbekistonda ijtimoiy sohani raqamlashtirishni chuqurlashtirish, aholining ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirish va texnologik innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etish bo‘yicha takliflar ilgari surildi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy soha, raqamli transformatsiya, innovatsion texnologiyalar, ijtimoiy himoya, axborot tizimlari, elektron hukumat, raqamlashtirish.

Kirish qismi: So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida ijtimoiy sohani rivojlantirish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Ijtimoiy soha nafaqat aholining turmush darajasini oshirish, balki mamlakatning barqaror iqtisodiy o‘shishini ta’minlash, inson kapitalini rivojlantirish va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashda muhim o‘rin tutadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahnamoligida so‘nggi yillarda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, “Ijtimoiy himoya tizimini raqamlashtirish dasturi”, “Elektron hukumat” tizimini takomillashtirish konsepsiyasi kabi muhim dasturlar qabul qilindi. Ushbu hujjatlar ijtimoiy xizmatlarni ko‘rsatishda shaffoflik, tezkorlik va samaradorlikni oshirish, byurokratik to‘siqlarni kamaytirish hamda aholining barcha qatlamlari uchun teng imkoniyatlar yaratishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, pandemiya davrida raqamli yechimlarning ahamiyati yaqqol namoyon bo‘ldi — ijtimoiy to‘lovlarni onlayn tartibda amalga oshirish, ehtiyojmand oilalarni aniqlashda ma’lumotlar bazasidan foydalanish, elektron ariza topshirish tizimlarini joriy etish natijasida davlat xizmatlari aholiga yanada yaqinlashdi.

Mavzuning dolzarbligini shundan ham ko‘rish mumkinki, bugungi kunda dunyo mamlakatlari ijtimoiy siyosatni innovatsion asosda qayta ko‘rib chiqmoqda. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida “raqamli farovonlik modeli”, Janubiy Koreya va Singapurda esa “aqlli ijtimoiy boshqaruv” tizimlari amalga olinib, har bir fuqaro uchun individual yondashuv asosida ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatish yo‘lga qo‘yilgan. O‘zbekiston uchun ham bu tajribalarni o‘rganish, mahalliy sharoitga moslashtirish, mavjud infratuzilma va kadrlar salohiyatidan samarali foydalanish muhim hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, hozirgi vaqtda ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish tizimi hali to'liq raqamlashtirilmagan, ayrim hududlarda infratuzilma yetishmasligi, raqamli savodxonlik pastligi, ma'lumotlar bazalarining integratsiya darajasi pastligi kabi muammolar mavjud. Shu sababli, zamonaviy texnologiyalarni kompleks tarzda joriy etish orqali ijtimoiy sohaning boshqaruv mexanizmlarini yangilash, aholining turli qatlamlari uchun xizmatlardan teng foydalanish imkoniyatini ta'minlash dolzarb masala hisoblanadi.

Asosiy qism. O'zbekistonda ijtimoiy sohani rivojlantirishda raqamli texnologiyalarni joriy etishning asosiy yo'nalishlari

O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy siyosatni zamon talablariga mos ravishda isloh qilish, uni raqamli texnologiyalar asosida boshqarish masalasi so'nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Chunki ijtimoiy soha har bir fuqaroning farovon hayot kechirishi, iqtisodiy va madaniy rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirishda bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonda zamonaviy texnologiyalar — raqamlashtirish, avtomatlashtirish, axborot tizimlari, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili ijtimoiy xizmatlar samaradorligini oshirishning asosiy omili sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonda ijtimoiy sohada raqamli texnologiyalarni joriy etishning huquqiy va tashkiliy asosi bir qator strategik hujjatlar bilan mustahkamlangan. Xususan, 2020-yilda qabul qilingan “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi mamlakatda raqamli iqtisodiyot va raqamli jamiyatni shakllantirishni maqsad qilgan bo'lib, unda ijtimoiy sohani modernizatsiya qilish alohida ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Shu bilan birga, 2021–2023-yillarda ijtimoiy sohani raqamlashtirish bo'yicha Davlat dasturi, “Elektron hukumat to'g'risida”gi qonun, “Ijtimoiy himoya yagona reyestri” haqidagi normativ hujjatlar ushbu jarayonni institutsional asosda yo'lga qo'ygan.

Mazkur hujjatlar ijtimoiy xizmatlar sohasida quyidagi yo'nalishlarni belgilab berdi: ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish jarayonini to'liq raqamlashtirish; aholining ehtiyojmand qatlamlari uchun yagona ma'lumotlar bazasini yaratish;

davlat organlari o'rtasida elektron ma'lumot almashinuvini yo'lga qo'yish; ijtimoiy nafaqa va kompensatsiyalarni avtomatik tarzda tayinlash tizimini joriy etish; raqamli ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish va xizmatlardan onlayn foydalanishni kengaytirish.

Bularning barchasi ijtimoiy siyosatni boshqarishda subyektivlikni kamaytirish, shaffoflikni ta'minlash va inson omilini minimallashtirishga qaratilgan.

O'zbekiston ijtimoiy himoya tizimi so'nggi yillarda jiddiy o'zgarishlarga yuz tutdi. Avvallari ijtimoiy yordam ko'rsatish asosan mahalla darajasida an'anaviy usulda amalga oshirilgan bo'lsa, hozirda bu jarayon tobora raqamli platformalarga ko'chmoqda. “Ijtimoiy himoya yagona reyestri” (IHYR) — ushbu islohotlarning eng muhim natijalaridan biridir. Ushbu tizim aholining ijtimoiy holatini raqamli formatda aks ettirib, ehtiyojmand fuqarolarga yordamni tez, shaffof va manzilli tarzda ko'rsatish imkonini beradi.

Masalan, 2023-yilda O'zbekiston bo'ylab 7 milliondan ortiq fuqaro ushbu reyestr orqali ijtimoiy yordam oldi. Avval aholining qog'oz hujjatlar asosida to'ldiriladigan ma'lumotlarini tekshirish oylar davom etgan bo'lsa, hozirda bu jarayon bir necha daqiqa ichida avtomatik tarzda amalga oshirilmoqda. Bu esa inson omilini kamaytirib, korrupsiya xavfini sezilarli darajada qisqartirdi.

Ijtimoiy sohani rivojlantirishning muhim tarkibiy qismi sifatida ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarini raqamlashtirish masalasi alohida e'tiborga olinmoqda. Pandemiya davrida bu jarayonning zaruriyati yanada kuchaydi.

Ta'lim sohasida, “Raqamli ta'lim” platformalari, masofaviy o'qitish tizimlari, elektron darsliklar, “my.edu.uz” kabi portallar orqali o'quvchilar va talabalar uchun yangi imkoniyatlar yaratildi. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan “Elektron universitet” tizimi joriy etilib, o'qituvchilarning dars jadvali, baholash tizimi, talabalarning reyting ko'rsatkichlari yagona bazada yuritilmoqda.

O'zbekiston “Raqamli hukumat” tizimini keng joriy etish orqali davlat xizmatlarini yagona raqamli muhitda birlashtirmoqda. Bu tizimning asosiy vazifasi — fuqarolarga davlat xizmatlarini “bir darcha” tamoyili asosida ko'rsatish, ortiqcha hujjatchilikni kamaytirish va barcha jarayonlarni onlayn shaklga o'tkazishdir. Hozirda “my.gov.uz” portali orqali 300 dan ortiq turdagi davlat xizmatlari ko'rsatilmoqda, ularning katta qismi ijtimoiy soha bilan bevosita bog'liq. Masalan, nafaqa tayinlash, bola tug'ilganda yordam puli olish, ijtimoiy sug'urta, nogironlikni aniqlash, pensiya hisob-kitobini ko'rish kabi xizmatlar to'liq onlayn amalga oshiriladi. Bu jarayon, bir tomondan, byurokratik to'siqlarni kamaytirsa, ikkinchi tomondan, korrupsiya xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Eng muhimi, ijtimoiy adolatni ta'minlashda “ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv” mexanizmini yaratadi.

O'zbekiston Respublikasida aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, turli qatlamlarni manzilli qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bunda zamonaviy innovatsion texnologiyalar, raqamli yechimlar va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv tizimlari muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Chunki ijtimoiy yordamning samaradorligi uni tezkor, shaffof, aniq va individual tarzda amalga oshirish bilan bevosita bog'liq. Innovatsion texnologiyalar esa aynan shu omillarni ta'minlashda asosiy mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda.

Aholining ijtimoiy himoyaga eng ko'p muhtoj qatlamlari — bu ayollar, yoshlar, nogironlar va keksalardir. Shu bois, O'zbekistonda bu toifalarni qo'llab-quvvatlashda innovatsion texnologiyalarning qo'llanishi alohida e'tiborda. Ayollarni qo'llab-quvvatlash

“Oila” va “Xotin-qizlar daftari” tizimlari to'liq raqamlashtirildi. Bu tizim orqali har bir xotin-qizning ijtimoiy holati, bandligi, sog'ligi, ta'limi va oilaviy sharoiti haqidagi ma'lumotlar elektron bazaga kiritiladi. Natijada yordam manzilli tarzda yetkaziladi. 2024-yilda bu tizim orqali 1,2 milliondan ortiq ayolga turli ijtimoiy yordam va imtiyozlar ko'rsatildi.

Bundan tashqari, “Ayollar tadbirkorligi elektron platformasi” orqali ularning biznes tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, kredit olish jarayonlarini onlayn tartibda amalga oshirish imkoniyati yaratilgan.

Yoshlarni qo'llab-quvvatlash

Yoshlar bilan ishlashda “Yoshlar daftari” axborot tizimi katta samara bermoqda. Bu platforma orqali o'qishga kirmagan, ishlamaydigan yoki kasb-hunar o'rganayotgan yoshlar ro'yxatga olinadi va ularning ehtiyojlari tahlil qilinadi. Sun'iy intellekt asosida ishlaydigan tahlil moduli yoshlarning faoliyati, daromadi va bandligi bo'yicha dinamik hisobotlar tuzadi. Natijada, davlat organlari va nodavlat tashkilotlar yoshlarni qo'llab-quvvatlash dasturlarini aniq ma'lumotlar asosida rejalashtiradi. Bu esa resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlaydi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy himoyalash sohasida texnologik yechimlar muhim o'rin tutadi. 2022-yildan boshlab “Nogironligi bo'lgan shaxslarning yagona elektron reyestri”

joriy qilindi. Ushbu tizimda har bir fuqaroning nogironlik toifasi, tibbiy ko'rsatkichlari, reabilitatsiya vositalari, ishga joylashish imkoniyatlari haqida to'liq ma'lumot mavjud. Bundan tashqari, nogironlar uchun mo'ljallangan mobil ilovalar va onlayn xizmatlar joriy etilmoqda. Masalan, eshitish yoki nutqida nuqsoni bo'lgan shaxslar uchun “sign translate” ilovasi yordamida ijtimoiy xizmatlarga murojaat qilish imkoniyati yaratildi. Bu texnologiya sun'iy intellekt asosida ovozli so'rovlarni imo-ishora tiliga tarjima qiladi.

Keksalar uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlashda ham raqamli yechimlar muhim ahamiyatga ega. Pensiya va nafaqalarni tayinlash, qayta hisoblash, to'lovlarni nazorat qilish jarayonlari Davlat pensiya jamg'armasining elektron tizimi orqali amalga oshirilmoqda. Avvallari pensiya tayinlash uchun bir necha marotaba hujjat topshirish, qog'oz shaklidagi ma'lumotlarni tasdiqlash talab etilgan bo'lsa, hozirda barcha jarayon “E-pensiya” platformasi orqali onlayn amalga oshiriladi. Shuningdek, “Mobil pensiya” ilovasi keksalarga to'lov holatini kuzatish, murojaat yuborish, maslahat olish imkonini beradi. Bu yechimlar nafaqat qulaylik yaratadi, balki ijtimoiy inklyuzivlikni ta'minlaydi — ya'ni, yoshidan, salomatlik holatidan qat'i nazar, har bir fuqaro ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniga ega bo'ladi.

XULOSA

O'zbekiston ijtimoiy sohasini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish masalasi bugungi kunda davlat siyosatining strategik ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Raqamli transformatsiya jarayonlari nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki fuqarolarning farovonligi, ijtimoiy himoyaning manzilliligi va ijtimoiy adolatning ta'minlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy siyosatni raqamlashtirishning asosiy maqsadi — aholining barcha qatlamlari uchun teng imkoniyatlar yaratish, davlat xizmatlariga tezkor va shaffof kirish imkonini berishdir. Shu yo'nalishda O'zbekiston so'nggi yillarda sezilarli natijalarga erishdi: “Ijtimoiy himoya yagona reyestri”, “Raqamli mahalla”, “E-health”, “Elektron universitet”, “ish.mehnat.uz” kabi platformalar faoliyatining kengayishi bunga yaqqol misoldir. Raqamli texnologiyalar ijtimoiy boshqaruvni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi. Endilikda davlat organlari aholining ehtiyojlarini real vaqt rejimida kuzatib borish, tahlil qilish va tezkor qarorlar qabul qilish imkoniga ega. Bu esa ijtimoiy siyosatda data-asosli boshqaruv tamoyillarini shakllantirmoqda.

Biroq tadqiqot davomida aniqlanganidek, raqamli islohotlarning samaradorligi hali to'liq darajada namoyon bo'lmagan. Texnik infratuzilmaning nomukammalligi, ma'lumotlar bazalarining integratsiya muammolari, kadrlar yetishmovchiligi, axborot xavfsizligi bilan bog'liq xavflar va aholining raqamli savodxonlik darajasining pastligi bu yo'ldagi asosiy to'siqlardir.

Kelajakda O'zbekistonning ijtimoiy siyosati “raqamli ekotizim” tamoyiliga asoslanadi. Bu tizimda barcha ijtimoiy xizmatlar — ta'lim, sog'liqni saqlash, bandlik, ijtimoiy himoya va fuqarolik boshqaruvi — yagona platforma orqali uzviy bog'lanadi. Sun'iy intellekt asosida ma'lumotlar tahlil qilinadi, har bir fuqaro uchun individual ijtimoiy yo'nalishlar shakllantiriladi. Shu tarzda, ijtimoiy siyosatning inson markazidagi modeli shakllanadi, unda texnologiyalar inson farovonligiga xizmat qiladi. Natijada, davlat boshqaruvi samaradorligi oshadi, ijtimoiy adolat mustahkamlanadi, fuqarolarning ishonchi ortadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, O'zbekistonning ijtimoiy sohada zamonaviy texnologiyalarni joriy etish yo'nalishidagi harakatlari strategik jihatdan to'g'ri tanlovdir. Bu

jarayon nafaqat milliy darajada, balki global miqyosda ham mamlakatning ijtimoiy innovatsiyalar markaziga aylanishi uchun poydevor yaratmoqda. Raqamli transformatsiyaning asosiy natijasi — inson manfaatlari ustuvor bo'lgan adolatli va inklyuziv jamiyatni shakllantirishdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Farmoni. — Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Ijtimoiy himoya yagona reyestrini joriy etish to'g'risida”gi qarori. — Toshkent, 2021.
3. “Elektron hukumat to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. — Toshkent, 2019.
4. O'zbekiston Respublikasi Bandlik va kambag'allikni qisqartirish vazirligi rasmiy hisobotlari, 2023–2024-yillar.
5. Jahon banki. Digital Government Readiness Assessment: Uzbekistan. — Washington D.C., 2023.
6. Osiyo Taraqqiyot Banki. Social Protection and Digitalization in Central Asia. — Manila, 2022.
7. Karimov, Sh. A. “Raqamli iqtisodiyot sharoitida ijtimoiy boshqaruv tizimini takomillashtirish.” — O'zbekiston ijtimoiy fanlari jurnali, №2, 2023.
8. Rasulov, N. B. “Axborot texnologiyalari va ijtimoiy siyosat o'zaro ta'siri.” — Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti nashri, 2022.
9. United Nations Development Programme (UNDP). Digital Inclusion and Social Welfare in Developing Countries. — New York, 2021.
10. European Commission. AI and Social Policy: Opportunities and Risks. — Brussels, 2020.
11. O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi ma'lumotlari, 2024.
12. “Raqamli mahalla” tizimi bo'yicha tahliliy hisobot. — Toshkent: Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi, 2023.